

Vídeňská revue *Die Zeit* a česká moderna

GA ČR 405/08/0087

řešitelka: Lucie Kostrbová

hlavní spolupracovníci: Vratislav Doubek, Kurt Ifkovits

Tříletý grantový projekt byl zaměřen na výzkum jedinečného případu literárních, kulturních a politických sblížovacích snah mezi Prahou a Vídní na konci 19. století v okruhu modernistické revue *Die Zeit*, a to v kontextu širších kulturních, politických a literárních proměn a obecnější problematiky kulturního prostředkování. Výzkum vycházel z rozsáhlé heuristiky v českých a rakouských archivech a z rešerší v dobovém tisku a z reflexe aktuální sekundární literatury.

Vídeňská moderna byla do velké míry závislá na německých časopisech a nakladatelstvích, *Die Zeit* byla – vedle např. *Die Fackel* Karla Krause – jednou z mála modernisticky, tzn. kriticky a opozičně, orientovaných periodik založených v 90. letech 19. století přímo ve Vídni, navíc jedním z vůdčích představitelů vídeňské moderny Hermannem Bahrem. Vstup české literární moderny do *Die Zeit* byl vnímán z obou stran jako politický čin, i proto byla při interpretaci vzájemných vztahů důležitá kombinace literárněhistorického a politologického pohledu. Během řešení projektu byly sledovány tyto tematické okruhy: a) způsob a motivace navazování kontaktů, b) prostředkující osobnosti (zejména H. Bahr jako iniciátor vzájemných vztahů a J. S. Machar jako prostředkovatel mezi redakcí revue *Die Zeit* a českým kontextem, dále T. G. Masaryk, F. V. Krejčí, K. Kramář, J. Kaizl, H. Kanner, I. Singer ad.), d) programové cíle týdeníku jak v politice, tak v kultuře a literatuře, e) ohlas revue v českojazyčném a vídeňském tisku, f) programové cíle revue a jednotlivých aktérů. Teoretickou otázkou, kterou jsme řešili, představoval koncept prostředkování (Vermittlung). Oproti těm pojetím, které akcentují pluralitu, dialog a rozumění, jsme hledali takové pojetí, které by zohledňovalo literární, kulturněhistorické, sociální, politické podmínky prostředkující činnosti a počítalo se zlomy, nepochopením, rozdílným očekáváním, zpětným vlivem apod. Prostředkování české, „malé“ literatury/kultury je navíc vždy nutné vnímat ve vztahu k překladu (svou roli hraje jazyková kompetence, významové posuny způsobené jazykem, prostředníkem, novým kontextem ad.). Texty českých autorů vnášely do revue *Die Zeit* radikální interpretaci české kultury, literatury a politiky a měly často dvě roviny: informativní a polemickou, přičemž druhá byla pro německého čtenáře nesrozumitelná, ale byla dobře čitelná v domácím kontextu. Závěrečná publikace projektu tak analyzuje spolupráci, která měla různé fáze, kolísala mezi utopickými nadějemi, nedůvěrou a utilitarismem, přesto měla velký význam pro formování české moderny a vzájemné česko-německé vztahy v monarchii, na něž bylo mnohdy navazováno i pro roce 1918.

Průběžné výsledky byly představeny a diskutovány **na mezinárodní vědecké konferenci *Die Zeit a moderna / Die Zeit und die Moderne (1894-1904)***, uspořádané ve spolupráci s Rakouským kulturním fórem v Praze a Österreichisches Theatermuseum 9.–10. listopadu 2009. Vedle odborných článků a přednášek je **hlavním výstupem projektu** kolektivní německojazyčná publikace „Die Wiener Wochenschrift *Die Zeit* (1894–1904) als Mittler zwischen der Tschechischen und Wiener Moderne“, která vyšla ve spolupráci Masarykova ústavu a Archivu, v. v. i., a Rakouského divadelního muzea ve Vídni.

Výstupy:

Monografie:

Lucie Kostrbová – Kurt Ifkovits – Vratislav Doubek, *Die Wiener Wochenschrift Die Zeit (1894–1904) als Mittler zwischen der Tschechischen und Wiener Moderne*, Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. – Österreichisches Theatermuseum: Praha – Vídeň 2011, 502 s.

ISBN 978-80-86495-72-9 (MÚA) ISBN 978-3-85497-200-6 (ÖTM)

Publikace otevírá nový pohled na vztahy mezi českou a vídeňskou modernou přelomu 19. a 20. století, poprvé syntetickým způsobem zpracovává kontakty mezi vedoucími představiteli české literární i politické moderny (T. G. Masaryk, J. S. Machar, F. V. Krejčí, V. Mrštík, K. Kramář, J. Kaizl ad.) a vídeňským týdeníkem *Die Zeit*, který byl založen v roce 1894 Hermannem Bahrem, Heinrichem Kannerem a Isidorem Singerem a rychle se stal důležitým orgánem středoevropské moderny. V úvodu je rozvržen koncept prostředkování (Vermittlung), který nepředpokládá dialogickou strukturu, spíše počítá se specifickými zájmy aktérů v konkrétních historických situacích. V oddílu Studie jsou vzájemné vztahy interpretovány z politologické, bohemistické a germanistické perspektivy. Část Dokumenty obsahuje výbor z článků z *Die Zeit* od českojazyčných autorů a výbor z korespondence mezi představiteli české moderny a redakce týdeníku. Publikace je doplněna o bibliografii bohemik z *Die Zeit*, slovníčkem spolupracovníků, soupisy dokumentů, pramenů a literatury a rejstříkem osob a děl.

Lucie Kostrbová, *Mezi Prahou a Vídní. Česká a vídeňská moderna na konci 19. století*, Academia: Praha 2011 [v tisku].

Monografie ve třech kapitolách analyzuje kontextuální předpoklady, povahu a význam vztahů mezi utvářející se českou a vídeňskou literární modernou devadesátých let 19. století. Zaměřuje se především na rakouského spisovatele a kritika Hermanna Bahra a českého básníka J. S. Machara, důležité iniciátory literárního prostředkování, akcentuje však i odlišnost a paralelnost obou moderních hnutí. První kapitola je věnována jednak povaze a proměnám Bahrova programu moderny, jednak rozdílným motivacím Bahrova zájmu o českou kulturu a literaturu. Druhá kapitola sleduje v textech různých žánrů (lyrika, korespondence, autobiografie, polemika, fejetonistika) proměny tvorby J. S. Machara po jeho přesídlení z Prahy do Vídně v roce 1889, rekonstruuje literární a intelektuální kontakty, zasazuje tvorbu do kontextu česko vídeňské menšiny a literatury a srovnává ji s lyrikou vídeňské moderny. Třetí kapitola analyzuje spolupráci české literární moderny s redakcí vídeňského týdeníku *Die Zeit*, sleduje procesy seskupování, propojování, emancipace a rozptýlení stejně jako zpětný vliv osobních vazeb a rozvíjejících se časopiseckých sítí na formulaci jednotlivých pozic a programů (zejména České moderny, ale i Bahrova pojetí Mladého Rakouska). V závěru je zaznamenán moment, kdy do procesu prostředkování vstupují vedle českých modernistů i mladí němečtí autoři z Čech.

Studie:

- Vratislav Doubek, Heinrich Kanner, *Die Zeit* a hledání identity na konci 19. století. In *Otázky identity v kontexte euroobčianstva*. Pavol Barát, Danka Moravčíková, Peter Porubčan (ed.), Nitra 2009, s. 127–135. ISBN 978-80-552-0305-8
- Kurt Ifkovits, Autographen T. G. Masaryks in den Beständen des Österreichischen Theatermuseums, *Stifter Jahrbuch - Neue Folge*. Roč. 22, 2008, s. 113–125. ISSN 0932-2701
- Jiří Brabec, Česká moderna, *Střed* 2, 2010, č. 1, S. 11–21. ISSN 1803-9243

Konference:

- *Die Zeit* a moderna / *Die Zeit* und die Moderne (1894–1904), 9.–10. 11. 2009, Rakouské kulturní fórum v Praze

Die Wiener Wochenschrift *Die Zeit* (1894–1904) als Mittler zwischen der Tschechischen und Wiener Moderne

Lucie Kostrbová – Kurt Ifkovits – Vratislav Doubek

Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i. – Österreichisches Theatermuseum

Prag – Wien 2011, 502 S.

ISBN 978-80-86495-72-9 (MÚA), ISBN 978-3-85497-200-6 (ÖTM)

499,- Kč / 19.90,- €

Die Publikation eröffnet neue Perspektiven auf die Beziehungen der Tschechischen und Wiener Moderne der Jahrhundertwende. Basierend auf neu aufgefundenen Materialien bietet sie die erste synthetische Darstellung der Kontakte zwischen den führenden Vertretern der Tschechischen politischen und literarischen Moderne (T. G. Masaryk, J. S. Machar, F. V. Krejčí, V. Mrštík, K. Kramář, J. Kaizl u.a.) und der Wiener Wochenschrift *Die Zeit*, die 1894 von Hermann Bahr, Heinrich Kanner und Isidor Singer begründet und schnell zu einem bedeutenden Organ der zentraleuropäischen Moderne wurde.

Im ersten Teil wird ein Konzept der Vermittlung vorgeschlagen, das nicht unbedingt eine Dialog-Struktur der Beteiligten voraussetzt, sondern vielmehr die spezifischen Interessen der Beteiligten im historisch-politischen Kontext aufzeigt; weiters werden die gegenseitigen Beziehungen aus politologischer, bohemistischer und germanistischer Sichtweise interpretiert. Der zweite Teil bringt Quellen: eine Auswahl der wichtigsten Artikel aus der *Zeit* sowie der Korrespondenzen der Mitarbeiter der Wochenschrift u.a. Vervollständigt wird die Arbeit mit einer einschlägigen Bibliographie der Bohemica in der *Zeit*, Kurzbiobibliographien der Mitarbeiter, einem Verzeichnis der Dokumente, Quellen und Literatur sowie einem Register.

Převážně německojazyčná publikace otevírá nový pohled na vztahy mezi českou a vídeňskou modernou přelomu 19. a 20. století; poprvé syntetickým způsobem zpracovává kontakty mezi vedoucími představiteli české literární i politické moderny (T. G. Masaryk, J. S. Machar, F. V. Krejčí, V. Mrštík, K. Kramář, J. Kaizl ad.) a vídeňským týdeníkem *Die Zeit*, který byl založen v roce 1894 rakouským spisovatelem a kritikem Hermannem Bahrem, novinářem Heinrichem Kannerem a ekonomem Isidorem Singerem a rychle se stal důležitým orgánem středoevropské moderny.

V úvodu je rozvržen koncept prostředkování (Vermittlung), který nepředpokládá dialogickou strukturu, spíše počítá se specifickými zájmy jednotlivých aktérů v konkrétních historických situacích. V oddílu Studie jsou vzájemné vztahy interpretovány z politologické a literárněhistorické (bohemistické a germanistické) perspektivy. Část Dokumenty obsahuje výbor z nejdůležitějších článků z *Die Zeit* od převážně českojazyčných autorů a z korespondence. Publikace je doplněna o bibliografii bohemik z *Die Zeit*, slovníčkem spolupracovníků, soupisy dokumentů, pramenů a literatury a rejstříkem osob a děl.

DIE ZEIT A MODERNA DIE ZEIT UND DIE MODERNE (1894-1904)

Mezinárodní vědecká konference Internationale wissenschaftliche Konferenz

9.-10. listopad / November 2009

Rakouské kulturní fórum v Praze
Österreichisches Kulturforum Prag
Jungmannovo náměstí 18
Praha 1

Pořádají / Veranstalter

múa MASARYKŮV ÚSTAV
A ARCHIV AV ČR, v. v. i.

österreichisches
theater **khm**
museum

rakouské kulturní fórum^{pra}

PONDĚLÍ, 9. LISTOPADU / MONTAG, 9. NOVEMBER 2009

8:30 Registrace / Anmeldung

9:00 Zahájení / Begrüßung (Florian Haug, Ivan Šedivý, Kurt Ifkovits)

Česká a vídeňská moderna přelomu 19. a 20. století
Die Tschechische und Wiener Moderne an der Wende des 19. und 20. Jahrhunderts
(Moderuje / Moderation Lucie Kostrbová)

9:15 Jiří Brabec (Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.): Moderna a moderny (Die Moderne und die Modernen)

9:40 Primus-Heinz Kucher (Institut für Germanistik, Universität Klagenfurt): Nervositäten, Fremdheiten und andere Wahrnehmungen: Anmerkungen zur „Wiener Moderne“ (Nervozita, cizost a další prožitky: poznámky k „vídeňské moderně“)

Diskuse / Diskussion

10:30-10:50 Přestávka / Kaffeepause

Die Zeit - zprostředkovatel mezi literární Vídň a Prahou
Die Zeit - Mittler der Literaturen zwischen Wien und Prag
(Moderuje / Moderation Vratislav Doubek)

10:50 Kurt Ifkovits (Österreichisches Theatermuseum, Wien): *Die Zeit*. Strategien und Ziele der Vermittlung der Wiener Moderne (*Die Zeit*. Strategie a cíle zprostředkování vídeňské moderny)

11:15 Lucie Kostrbová (Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.): Česká moderna v *Die Zeit* - aspekty literární výměny mezi Prahou a Vídň (Die Tschechische Moderne in der *Zeit* - Aspekte des literarischen Austauschs zwischen Prag und Wien)

Diskuse / Diskussion

12:00-13:30 Přestávka na oběd / Mittagspause

Die Zeit a stredoevropské moderny
Die Zeit und die mitteleuropäischen Modernen

I. (Moderuje / Moderation Kurt Ifkovits)

- 13:30 **Stefan Simonek** (Institut für Slavistik, Universität Wien):
Ivan Franko als Mitarbeiter der *Zeit* (Ivan Franko jako
spolupracovník *Die Zeit*)
- 13:55 **Jozo Džambo** (Adalbert Stifter Verein, München): Politik und
Ethnologie, Südosteuropäische Perspektiven der Wochenschrift
Die Zeit (Politika a etnologie, Jihovýchodní Evropa z pohledu
týdeníku *Die Zeit*)

Diskuse / Diskussion

II. (Moderuje / Moderation Lucie Kostrbová)

- 14:30 **Daniel Vojtěch** (Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.):
Mezi kontexty. Ke kritické činnosti Camilla Hoffmanna na
počátku 20. století (Zwischen den Kontexten. Zur kritischen
Tätigkeit Camill Hoffmanns zu Beginn des 20. Jahrhunderts)
- 14:55 **Roman Mnich** (Instytut Filologii Polskiej, Akademia Podlaska,
Siedlce): Die Polnische Problematik in der *Zeit* – Georg Brandes
und Leo Wasilewski (Polská problematika v *Die Zeit* – Georg
Brandes a Leo Wasilewski)

Diskuse / Diskussion

Přestávka / Kaffeepause

III. (Moderuje / Moderation Kurt Ifkovits)

- 16:00 **Peter Sprengel** (Institut für Deutsche und Niederländische
Philologie, FU Berlin): „Für Wien existiere ich litterarisch noch
gar nicht.“ Der Berliner Kritiker Leo Berg und die Presse der
Donaumetropole („Pro Viedeň literárně ještě vůbec neexistují.“
Berlínský kritik Leo Berg a tisk dunajské metropole)
- 16:25 **Libuše Heczková** (Ústav pro českou literaturu a literární vědu
FF UK): Klíčové modernistky Laura Marholm a Ellen Key mezi
Prahou a Vídň (Schlüsselfiguren der weiblichen Moderne –
Laura Marholm und Ellen Key zwischen Prag und Wien)

Diskuse / Diskussion

- 19:00 **Setkání v Lannově vile** (pro referenty a zvané hosty)
Empfang in der Villa Lanna (für ReferentInnen und geladene
Gäste)

ÚTERÝ, 10. LISTOPADU / DIENSTAG, 10. NOVEMBER 2009

Die Zeit jako politická, ekonomická, sociální a umělecká revue
Die Zeit als politische, ökonomische, soziale und
künstlerische Zeitschrift

I. (Moderuje / Moderation Lucie Kostrbová)

- 9:00 **Vratislav Doubek** (Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.):
Česká politika mezi periferií a centrem (Die Tschechische Politik
zwischen Peripherie und Zentrum)
- 9:25 **Ivan Jakubec** (Ústav hospodářských dějin FF UK): Reflexe
národohospodářských témat vídeňským týdeníkem *Die Zeit*
/1894-1904/ (Die Reflexion nationalökonomischer Themen in
der Wiener Wochenschrift *Die Zeit* /1894-1904/)
- 10:50 **Peter Stachel** (Kommission für Kultur- u. Theaterwissenschaft,
ÖAW, Wien): *Die Zeit* und die Anfänge der Soziologie in
Zentraleuropa (*Die Zeit* a počátky sociologie ve střední Evropě)

Diskuse / Diskussion

Přestávka / Kaffeepause

II. (Moderuje / Moderation Kurt Ifkovits)

- 11:30 **Barbora Köpplová – Martin Sekera** (Katedra mediálních studií
FSV UK – Knihovna Národního muzea): *Die Zeit* v kontextu
rakouského tisku (*Die Zeit* im Kontext der österreichischen
Presse)
- 11:55 **Christian Huemer** (Getty Research Centre, Los Angeles):
Narrative der Moderne: Zur Kunstkritik in der *Zeit* (Narrativy
moderny: k umělecké kritice v *Die Zeit*)

Diskuse / Diskussion

Závěrečná diskuse konference / Abschlussdiskussion

(Moderují / Moderation Vratislav Doubek, Lucie Kostrbová,
Kurt Ifkovits)

Konferenční jazyky: čeština a němčina

Konferenzsprachen: deutsch und tschechisch

Tlumočení / DolmetscherInnen: Lenka Siebenbergerová, Rico Schote

ČAS SLUHŮ

Strategien und
Ziele der
Verwaltung der
Hochschule
Münster

